

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 28ης Ιουλίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγία 2001/42/ΕΚ — Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων — Ασύμβατη με το δίκαιο της Ένωσης εθνική πράξη — Έννομες συνέπειες — Εξουσία του εθνικού δικαστηρίου να διατηρεί προσωρινώς ορισμένα αποτελέσματα της εν λόγω πράξεως — Άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ — Υποχρέωση υποβολής αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο»

Στην υπόθεση C-379/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία) με απόφαση της 26ης Ιουνίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 16 Ιουλίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Association France Nature Environnement

κατά

Premier ministre,

Ministre de l'Écologie, du Développement durable et de l'Énergie,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, A. Arabadjiev, J.-C. Bonichot, C. G. Fernlund και E. Regan, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: V. Tourrès, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 24 Φεβρουαρίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Association France Nature Environnement, εκπροσωπούμενη από τον E. Wormser, επικουρούμενο από τον M. Le Berre, avocat,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την S. Ghiandoni, καθώς και από τους F.-X. Bréchet, D. Colas και G. de Bergues,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την O. Beynet και τον C. Hermes,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 28ης Απριλίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Association France Nature Environnement και του Premier ministre (Πρωθυπουργού) καθώς και του Ministre de l'Écologie, du Développement durable et de l'Énergie (Υπουργού Οικολογίας, Αειφόρου Αναπτύξεως και Ενέργειας), με αντικείμενο το αίτημα για την ακύρωση, λόγω υπερβάσεως εξουσίας, του διατάγματος αριθ. 2012-616, της 2ας Μαΐου 2012, σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων στο περιβάλλον (*JORF* της 4ης Μαΐου 2012, σ. 7884).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (ΕΕ 2001, L 197, σ. 30), έχει ως εξής:

«Στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος και η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών ζητημάτων στην προετοιμασία και θέσπιση σχεδίων και προγραμμάτων με σκοπό την προώθηση βιώσιμης ανάπτυξης, εξασφαλίζοντας ότι, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, θα γίνεται εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων για ορισμένα σχέδια και προγράμματα που ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.»

- 4 Το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας:

α) ως “σχέδια και προγράμματα” νοούνται τα σχέδια και προγράμματα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή [Ένωση], καθώς και οι τροποποιήσεις τους:

— που εκπονούνται ή/και εγκρίνονται από μια αρχή σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο ή που εκπονούνται από μια αρχή προκειμένου να εγκριθούν, μέσω νομοθετικής διαδικασίας, από το Κοινοβούλιο ή την Κυβέρνηση, και

— που απαιτούνται βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων,

β) ως “εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων” νοείται η εκπόνηση περιβαλλοντικής μελέτης, η διεξαγωγή διαβουλεύσεων, η συνεκτίμηση της περιβαλλοντικής μελέτης και των αποτελεσμάτων των διαβουλεύσεων κατά τη λήψη αποφάσεων καθώς και η παροχή πληροφοριών σχετικά με την απόφαση, [...]

[...].»

5 Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Πραγματοποιείται εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων [...] για σχέδια και προγράμματα που αναφέρονται στις παραγράφους 2 έως 4, και τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

2. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, πραγματοποιείται εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων για όλα τα σχέδια και προγράμματα:

[...]

3. Τα αναφερόμενα στην παράγραφο 2 σχέδια και προγράμματα που καθορίζουν τη χρήση μικρών περιοχών σε τοπικό επίπεδο και οι ήσσονες τροποποιήσεις των αναφερόμενων στην παράγραφο 2 σχεδίων και προγραμμάτων υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων μόνον όταν τα κράτη μέλη αποφασίζουν ότι ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

4. Τα κράτη μέλη αποφασίζουν εάν τα σχέδια και προγράμματα, πλην των αναφερόμενων στην παράγραφο 2, τα οποία καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων, ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

5. Τα κράτη μέλη αποφασίζουν κατά πόσον τα σχέδια και προγράμματα που αναφέρονται στις ανωτέρω παραγράφους 3 και 4, ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον είτε εξετάζοντας χωριστά κάθε περίπτωση είτε καθορίζοντας συγκεκριμένους τύπους σχεδίων και προγραμμάτων είτε συνδυάζοντας τις δύο αυτές προσεγγίσεις. Προς το σκοπό αυτό τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη σε κάθε περίπτωση τα κατάλληλα κριτήρια που εκτίθενται στο παράρτημα II προκειμένου να διασφαλίζεται ότι τα σχέδια και προγράμματα που ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον καλύπτονται από την παρούσα οδηγία.

6. Κατά την εξέταση της κάθε περίπτωσης και κατά τον καθορισμό συγκεκριμένων τύπων σχεδίων και προγραμμάτων σύμφωνα με την παράγραφο 5, διεξάγονται διαβουλεύσεις με τις αρχές που αναφέρονται στο άρθρο 6, παράγραφος 3.

7. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα συμπεράσματά τους σύμφωνα με την παράγραφο 5, συμπεριλαμβανομένων των λόγων σχετικά με την μη απαίτηση διενέργειας περιβαλλοντικής εκτίμησης [...], είναι διαθέσιμα για το κοινό.

[...]»

6 Το άρθρο 4 της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που αναφέρεται στο άρθρο 3 πραγματοποιείται κατά την εκπόνηση ενός σχεδίου ή προγράμματος και πριν από την έγκρισή του ή την έναρξη της σχετικής νομοθετικής διαδικασίας.

2. Οι απαιτήσεις της παρούσας οδηγίας είτε ενσωματώνονται στις υφιστάμενες διαδικασίες στα κράτη μέλη για την έγκριση σχεδίων και προγραμμάτων είτε συμπεριλαμβάνονται σε διαδικασίες που θεσπίζονται για τη συμμόρφωση προς την παρούσα οδηγία.

3. Όταν τα σχέδια και προγράμματα αποτελούν μέρος ενός ιεραρχημένου συνόλου, τα κράτη μέλη, προκειμένου να αποφύγουν την επανάληψη της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, λαμβάνουν υπόψη το γεγονός ότι η εκτίμηση θα γίνει, σύμφωνα με την παρούσα οδηγία, σε διάφορα επίπεδα του ιεραρχημένου συνόλου. [...]»

7 Το άρθρο 6 της οδηγίας 2001/42 έχει ως εξής:

«1. Το προκαταρκτικό σχέδιο ή πρόγραμμα και η περιβαλλοντική μελέτη που εκπονείται σύμφωνα με το άρθρο 5 τίθενται στη διάθεση των αρχών, που αναφέρονται στην παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου, και του κοινού.

2. Στις αρχές που αναφέρονται στην παράγραφο 3 και στο κοινό που αναφέρεται στην παράγραφο 4 δίδεται έγκαιρη και πραγματική ευκαιρία, εντός εύλογων χρονικών περιθωρίων, να εκφράσουν τη γνώμη τους επί του προκαταρκτικού σχεδίου ή προγράμματος και της περιβαλλοντικής μελέτης που το συνοδεύει πριν το σχέδιο ή το πρόγραμμα εγκριθεί ή αρχίσει η σχετική νομοθετική διαδικασία.

3. Τα κράτη μέλη ορίζουν τις αρχές με τις οποίες πραγματοποιούνται διαβουλεύσεις και οι οποίες, ενόψει των ειδικών περιβαλλοντικών αρμοδιοτήτων τους, ενδέχεται να ενδιαφέρονται για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εφαρμογής των σχεδίων και προγραμμάτων.

4. Τα κράτη μέλη ορίζουν το κοινό για τους σκοπούς της παραγράφου 2, συμπεριλαμβανομένου του κοινού που πλήττεται ή είναι πιθανόν να πληγεί από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων που εμπίπτει στην παρούσα οδηγία, ή που έχει συμφέρον απ' αυτήν, συμπεριλαμβανομένων των αρμοδίων μη κυβερνητικών οργανισμών, όπως των οργανισμών που προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος και άλλων ενδιαφερομένων οργανισμών.

5. Τα κράτη μέλη ρυθμίζουν τις λεπτομέρειες για την ενημέρωση και τις διαβουλεύσεις με τις αρχές και το κοινό.»

8 Το άρθρο 13 της οδηγίας αυτής 2001/42 προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία πριν από τις 21 Ιουλίου 2004. [...]

[...]

3. Η υποχρέωση που αναφέρεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, εφαρμόζεται για τα σχέδια και προγράμματα των οποίων η πρώτη τυπική προπαρασκευαστική πράξη είναι μεταγενέστερη της αναφερόμενης στην παράγραφο 1 ημερομηνίας. Σχέδια και προγράμματα των οποίων η πρώτη τυπική προπαρασκευαστική πράξη είναι προγενέστερη της ημερομηνίας αυτής και τα οποία εγκρίνονται ή υποβάλλονται στη νομοθετική διαδικασία μετά την πάροδο περισσότερων από 24 μήνες από αυτήν, υπόκεινται στην υποχρέωση του άρθρου 4, παράγραφος 1, εκτός εάν τα κράτη μέλη αποφασίσουν σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση ότι αυτό δεν είναι εφικτό και ενημερώσουν το κοινό για την απόφασή τους.

[...]»

Το γαλλικό δίκαιο

9 Η οδηγία 2001/42 μεταφέρθηκε στη γαλλική έννομη τάξη με σειρά νομοθετημάτων, και συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, με το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 2004-489, της 3ης Ιουνίου 2004, περί μεταφοράς της οδηγίας 2001/42/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (*JORF* της 5ης Ιουνίου 2004, σ. 9979), με δύο διατάγματα της 27ης Μαΐου 2005, εκ των οποίων το ένα (διάταγμα αριθ. 2005-613) τροποποιεί τον *code de l'environnement* (περιβαλλοντικό κώδικα) και το άλλο (διάταγμα αριθ. 2005-608) τροποποιεί τον *code de l'urbanisme* (πολεοδομικό και χωροταξικό

κώδικα), καθώς και με τον νόμο 2010-788, της 12ης Ιουλίου 2010, για την εθνική πρωτοβουλία για το περιβάλλον (*JORF* της 13ης Ιουλίου 2010, σ. 12905). Τα άρθρα 232 και 233 του νόμου αυτού τροποποίησαν τα άρθρα L. 122-4 έως L. 122-11 του περιβαλλοντικού κώδικα.

10 Το άρθρο L. 122-4 του περιβαλλοντικού κώδικα, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 2010-788, ορίζει τα εξής:

«I. - Σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων με βάση τα κριτήρια του παραρτήματος II της οδηγίας [2001/42] υποβάλλονται τα σχέδια, πλαίσια, προγράμματα και άλλα μέσα πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού που μπορούν να έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον και τα οποία, χωρίς τα ίδια να αποτελούν αδειοδότηση για την εκτέλεση έργων ή πράξη καθορισμού χωροταξικού σχεδίου, εφαρμόζονται για την υλοποίηση τέτοιων έργων ή σχεδίων:

1° τα σχέδια, πλαίσια, προγράμματα και άλλα μέσα πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού που καταρτίζει το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και οι ενώσεις τους καθώς και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που υπάγονται στην εποπτεία των ανωτέρω, τα οποία έχουν σχέση με τη γεωργία, τη δασοπονία, την αλιεία, την ενέργεια ή τη βιομηχανία, τις μεταφορές, τη διαχείριση αποβλήτων ή τη διαχείριση υδάτινων πόρων, τις τηλεπικοινωνίες, τον τουρισμό, τη χωροταξία ή χρήση του εδάφους και έχουν ως αντικείμενο τον καθορισμό του πλαισίου υλοποίησης των έργων και χωροταξικών σχεδίων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της μελέτης επιπτώσεων κατ' εφαρμογή του άρθρου L. 122-1,

2° τα σχέδια, πλαίσια, προγράμματα και άλλα μέσα πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού που καταρτίζει το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και οι ενώσεις τους καθώς και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που υπάγονται στην εποπτεία των ανωτέρω, πέραν όσων μνημονεύονται στο σημείο 1° του παρόντος άρθρου, τα οποία έχουν ως αντικείμενο τον καθορισμό του πλαισίου υλοποίησης έργων και χωροταξικών σχεδίων, εφόσον αυτά είναι ικανά να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον,

3° τα σχέδια, πλαίσια, προγράμματα και άλλα μέσα πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού για τα οποία απαιτείται εκτίμηση επιπτώσεων κατ' εφαρμογήν του άρθρου L. 414-4, λόγω των επιπτώσεων που μπορούν να έχουν σε περιοχές ενδιαφέροντος.

II. - Η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων των σχεδίων, πλαισίων, προγραμμάτων και άλλων μέσων πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού που διαλαμβάνονται στα άρθρα L. 121-10 του πολεοδομικού και χωροταξικού κώδικα και στα άρθρα L. 4424-9 και L. 4433-7 του γενικού κώδικα οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης διέπεται από τις διατάξεις των άρθρων L. 121-10 έως L. 121-15 του πολεοδομικού και χωροταξικού κώδικα.

III. - Οι προτάσεις σχεδίων, πλαισίων, προγραμμάτων και άλλων μέσων πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού με τα οποία καθορίζεται η χρήση εκτάσεων περιορισμένης επιφάνειας δεν υπόκεινται στην προβλεπόμενη από το παρόν τμήμα εκτίμηση, αν η εφαρμογή τους δεν είναι ικανή να έχει σημαντική επίπτωση στο περιβάλλον, λαμβανομένων υπόψη ιδίως του ευάλωτου χαρακτήρα του περιβάλλοντος χώρου, του αντικειμένου του σχεδίου ή του περιεχομένου της προτάσεως.

IV. - Με διάταγμα που εκδίδεται κατόπιν γνωμοδότησης του Conseil d'État ορίζονται τα σχέδια, πλαίσια, προγράμματα και άλλα μέσα σχεδιασμού που διαλαμβάνονται στα σημεία I και III, τα οποία υπόκεινται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατόπιν κατά περίπτωση εξέτασης την οποία διενεργεί η αρμόδια για περιβαλλοντικά ζητήματα κρατική διοικητική αρχή.

V. - Τα σχέδια και μέσα σχεδιασμού που καταρτίζονται αποκλειστικά για σκοπούς συνδεδεμένους με την εθνική άμυνα ή την πολιτική προστασία δεν υπόκεινται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.»

- 11 Το άρθρο L. 122-5 του περιβαλλοντικού κώδικα, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 2010-788 έχει ως εξής:

«Με εξαίρεση τις τροποποιήσεις ήσσονος σημασίας, για τις τροποποιήσεις των σχεδίων και μέσω σχεδιασμού τα οποία υπόκεινται στις διατάξεις του σημείου I του άρθρου L. 122-4 πραγματοποιείται νέα εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή επικαιροποίηση της εκτιμήσεως που εκπονήθηκε κατά την κατάρτιση των σχεδίων ή μέσων αυτών.

Για την εκτίμηση του ήσσονος χαρακτήρα των τροποποιήσεων λαμβάνονται υπόψη τα κριτήρια που προβλέπονται στο παράρτημα II της οδηγίας [2001/42]. Με διάταγμα που εκδίδεται κατόπιν γνωμοδότησης του Conseil d'État καθορίζονται οι περιπτώσεις στις οποίες οι τροποποιήσεις μπορούν να υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατόπιν κατά περίπτωση εξέτασης την οποία διενεργεί η αρμόδια για περιβαλλοντικά ζητήματα κρατική διοικητική αρχή.»

- 12 Το άρθρο L. 122-7 του περιβαλλοντικού κώδικα, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 2010-788, προβλέπει τα ακόλουθα:

«Το δημόσιο νομικό πρόσωπο που είναι αρμόδιο για την κατάρτιση σχεδίου ή μέσου σχεδιασμού διαβιβάζει για γνωμοδότηση σε αρμόδια για περιβαλλοντικά ζητήματα κρατική διοικητική αρχή την πρόταση σχεδίου ή μέσου σχεδιασμού που έχει καταρτιστεί κατ' εφαρμογήν του άρθρου L. 122-4, συνοδευόμενη από έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Εφόσον δεν εκδοθεί εντός τριών μηνών, η γνώμη λογίζεται θετική.

Η αρμόδια για περιβαλλοντικά ζητήματα κρατική διοικητική αρχή διατυπώνει τη γνώμη της, στο μέτρο που είναι αναγκαίο, ως προς τον βαθμό ακρίβειας των στοιχείων που πρέπει να περιέχει η έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.»

- 13 Το άρθρο L. 122-11 του περιβαλλοντικού κώδικα ορίζει τα εξής:

«Με διάταγμα που εκδίδεται κατόπιν γνωμοδότησης του Conseil d'État διευκρινίζονται, στο μέτρο που είναι αναγκαίο, οι όροι εφαρμογής του παρόντος τμήματος επί κάθε κατηγορίας σχεδίων ή μέσων σχεδιασμού.»

- 14 Για την εφαρμογή των άρθρων 232 και 233 του νόμου 2010-788 και για τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη της οδηγίας 2001/42, ο Premier ministre εξέδωσε, μεταξύ άλλων, το διάταγμα 2012-616. Με αυτό καθορίζεται ο κατάλογος των προτάσεων σχεδίων, πλαισίων, προγραμμάτων και άλλων μέσων πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού που πρέπει να υποβάλλονται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, σε συστηματική βάση ή κατόπιν κατά περίπτωση εξέτασης την οποία διενεργεί η οριζόμενη προς τούτο διοικητική αρχή. Με το διάταγμα αυτό προσδιορίζεται επίσης η αρμόδια για περιβαλλοντικά ζητήματα διοικητική αρχή της οποίας η γνώμη πρέπει να ζητείται στο πλαίσιο της εκτιμήσεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Επίσης, το εν λόγω διάταγμα απαριθμεί, σε λεπτομερή πίνακα, τα σχέδια, πλαίσια, προγράμματα και άλλα μέσα πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού που υπόκεινται υποχρεωτικώς σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 15 Στις 13 Ιουνίου 2012 η Association France Nature Environnement άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αίτηση ακυρώσεως κατά του διατάγματος 2012-616, προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, μη τήρηση των διατάξεων της οδηγίας 2001/42, και ειδικότερα ότι οι εμπλεκόμενες αρχές που είναι αρμόδιες για περιβαλλοντικά ζητήματα δεν διαθέτουν την απαιτούμενη από την εν λόγω οδηγία διοικητική αυτοτέλεια.

- 16 Με απόφαση της 26ης Ιουνίου 2015, το αιτούν δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτηση ακυρώσεως, κατά το μέρος που αφορούσε τα άρθρα 1 και 7 του διατάγματος 2012-616.
- 17 Το αιτούν δικαστήριο έκρινε, πρώτον, ότι το άρθρο 1 του ως άνω διατάγματος δεν συνάδει με τις απαιτήσεις που απορρέουν από το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας 2001/42. Ειδικότερα, η διάταξη αυτή του εθνικού δικαίου αναθέτει στην ίδια αρχή, αφενός, την αρμοδιότητα για την κατάρτιση και έγκριση ορισμένου αριθμού σχεδίων και προγραμμάτων και, αφετέρου, γνωμοδοτική αρμοδιότητα για περιβαλλοντικά ζητήματα, χωρίς να περιλαμβάνει διάταξη που να διασφαλίζει ότι η δεύτερη αρμοδιότητα θα ασκείται, εντός της διοικητικής αυτής αρχής, από μονάδα που θα διαθέτει πραγματική αυτοτέλεια.
- 18 Το αιτούν δικαστήριο έκρινε, δεύτερον, ότι το άρθρο 7 του εν λόγω διατάγματος δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις συμμορφώσεως του εθνικού δικαίου προς το δίκαιο της Ένωσης, κατά το μέρος που αποκλείει, χωρίς δικαιολογητική βάση αντλούμενη από επιτακτικό λόγο ασφάλειας δικαίου ή δημόσιας τάξεως, την εφαρμογή των κανονιστικών μέτρων μεταφοράς της οδηγίας 2001/42 σε σχέση με τα καταστατικά των περιφερειακών φυσικών δρυμών που έπρεπε να καταρτιστούν ή να αναθεωρηθούν πριν από την 1η Ιανουαρίου 2013, ενώ είχε εκπνεύσει η προθεσμία μεταφοράς της εν λόγω οδηγίας.
- 19 Το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε ότι τα άρθρα 1 και 7 του διατάγματος 2012-616 έπρεπε να ακυρωθούν και, στη συνέχεια, εξέτασε τις συνέπειες που θα είχε η διαπίστωση αυτή.
- 20 Το αιτούν δικαστήριο εκτίμησε συναφώς ότι η αναδρομική ενέργεια της μερικής ακυρώσεως του ως άνω διατάγματος θα ενείχε τον κίνδυνο να τεθεί εν αμφιβόλω η νομιμότητα όχι μόνον των σχεδίων και προγραμμάτων που καταρτίστηκαν κατ' εφαρμογήν του διατάγματος αυτού, αλλά και η νομιμότητα του συνόλου των πράξεων που εκδόθηκαν βάσει αυτών, δεδομένου ότι στο γαλλικό διοικητικό δίκαιο τέτοιες κανονιστικές πράξεις μπορούν να αμφισβητηθούν οποτεδήποτε στο πλαίσιο παρεμπόδισης ελέγχου νομιμότητας. Μια τέτοια κατάσταση θα έθιγε την αρχή της ασφάλειας δικαίου και θα δυσχέραινε την επίτευξη των σκοπών της Ένωσης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος. Εξάλλου, το κενό δικαίου που θα προέκυπτε θα εμπόδιζε προφανώς την εφαρμογή διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας με τις οποίες έχει μεταφερθεί στην εσωτερική έννομη τάξη η οδηγία 2001/42, λόγος για τον οποίο το εθνικό δικαστήριο θα έπρεπε να μπορεί να προσαρμόσει τα διαχρονικά αποτελέσματα της ακυρώσεως του προαναφερθέντος διατάγματος.
- 21 Κατόπιν τούτων, το αιτούν δικαστήριο επισήμανε ότι, όσον αφορά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα γαλλικά διοικητικά δικαστήρια μπορούν να κάνουν χρήση της εξουσίας τους να προσαρμόζουν τα διαχρονικά αποτελέσματα ακυρωτικής αποφάσεως, οι ανωτέρω εκτιμήσεις θα μπορούσαν να έχουν ως συνέπεια τη διατήρηση των αποτελεσμάτων των άρθρων 1 και 7 του διατάγματος 2012-616 αυστηρώς για όσο χρόνο είναι αναγκαίος προκειμένου να καταστεί δυνατή η θέσπιση κανόνων για την κατάλληλη και σύμφωνη προς την οδηγία 2001/42 οργάνωση των διοικητικών αρχών που είναι επιφορτισμένες με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν είναι δυνατό να κριθεί ότι η μερική ακύρωση του προαναφερθέντος διατάγματος θα ισχύσει από 1ης Ιανουαρίου 2016 και ότι, υπό την επιφύλαξη τυχόν ενδίκων βοηθημάτων που, κατά την ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως περί παραπομπής, έχουν ασκηθεί κατά πράξεων εκδοθεισών βάσει του διατάγματος αυτού, τα έννομα αποτελέσματα που παρήγαγαν οι διατάξεις του σε χρόνο προγενέστερο της ακυρώσεώς του πρέπει να θεωρηθούν οριστικά.
- 22 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Υποχρεούται ένα εθνικό δικαστήριο, ως δικαστήριο γενικής δικαιοδοσίας για το δίκαιο της Ένωσης, να υποβάλει, σε όλες τις περιπτώσεις, προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου αυτό να εκτιμήσει αν επιβάλλεται η προσωρινή διατήρηση σε ισχύ των διατάξεων που κρίθηκαν αντίθετες προς το δίκαιο της Ένωσης από το εθνικό δικαστήριο;

- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, ενδεχόμενη απόφαση του Conseil d'État να διατηρήσει σε ισχύ μέχρι την 1η Ιανουαρίου 2016 τα αποτελέσματα των διατάξεων του άρθρου 1 του διατάγματος [αριθ. 2012-616], τις οποίες κρίνει παράνομες μπορεί να δικαιολογηθεί για επιτακτικό λόγο αναγόμενο στην προστασία του περιβάλλοντος;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 23 Με το δεύτερο ερώτημα, το οποίο επιβάλλεται να εξεταστεί καταρχάς, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί υπό ποιες προϋποθέσεις εθνικό δικαστήριο μπορεί να περιορίσει, από απόψεως χρονικής ενέργειας, ορισμένα από τα αποτελέσματα αποφάσεως με την οποία αναγνωρίζεται ο παράνομος χαρακτήρας διατάξεως του εθνικού δικαίου που έχει θεσπιστεί κατά παράβαση των προβλεπόμενων από την οδηγία 2001/42 υποχρεώσεων, ιδίως όσων απορρέουν από το άρθρο 6, παράγραφος 3, αυτής.
- 24 Επισημαίνεται ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως έχει υποβληθεί στο πλαίσιο διαδικασίας ελέγχου νομιμότητας σχετικής με τη συμβατότητα σειράς διατάξεων του εθνικού δικαίου με την οδηγία 2001/42. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε, μεταξύ άλλων, ότι οι απαιτήσεις που ορίζει το άρθρο 6, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής δεν τηρήθηκαν από τις διατάξεις του εσωτερικού δικαίου με τις οποίες το εν λόγω άρθρο της οδηγίας μεταφέρθηκε στην εσωτερική έννομη τάξη.
- 25 Το αιτούν δικαστήριο, μνημονεύοντας την απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2011, Seaport (NI) κ.λπ. (C-474/10, EU:C:2011:681), παρατηρεί, μεταξύ άλλων, ότι οι διατάξεις του διατάγματος 2012-616 είναι παράνομες διότι δεν κατοχυρώνουν τη λειτουργική αυτοτέλεια της αρμόδιας για το περιβάλλον αρχής, καθόσον δεν διασφαλίζουν ότι η γνωμοδοτική αρμοδιότητα σε περιβαλλοντικά ζητήματα θα ασκείται, εντός της αρχής αυτής, από μονάδα που διαθέτει πραγματική αυτοτέλεια.
- 26 Ειδικότερα, το Δικαστήριο, στη σκέψη 39 της ως άνω αποφάσεως, έκρινε, για την περίπτωση κατά την οποία η οριζόμενη κατ' εφαρμογήν του άρθρου 6, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής αρχή είναι επίσης επιφορτισμένη με την εκπόνηση ή την έγκριση σχεδίων ή προγραμμάτων, ότι οι διατάξεις της οδηγίας 2001/42 θα στερούνταν πρακτικής αποτελεσματικότητας αν, στη διοικητική οργάνωση του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους, δεν υπήρχε κανένα άλλο όργανο στο οποίο να έχει ανατεθεί η άσκηση των ανωτέρω γνωμοδοτικών καθηκόντων.
- 27 Το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι τα άρθρα 1 και 7 του διατάγματος 2012-616 δεν πληρούν την προαναφερθείσα απαίτηση περί αυτοτέλειας και ότι, ως εκ τούτου, οι διατάξεις αυτές πρέπει να ακυρωθούν. Εντούτοις, διατυπώνει αμφιβολίες ως προς τις συνέπειες που απορρέουν από την ακύρωση αυτή.
- 28 Συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο εκφράζει την ανησυχία ότι η εν λόγω ακύρωση ενέχει τον κίνδυνο να τεθεί εν αμφιβόλω η νομιμότητα μεγάλου αριθμού σχεδίων και προγραμμάτων καθώς και των πράξεων που έχουν εκδοθεί βάσει αυτών, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ενδεχομένως κενό δικαίου, σε βάρος της προστασίας του περιβάλλοντος. Ειδικότερα, λόγω της αναδρομικής ενέργειας της ακυρώσεως των ως άνω διατάξεων του εσωτερικού δικαίου, οι γνωμοδοτικές διαδικασίες που έχουν πραγματοποιηθεί βάσει των διατάξεων αυτών θα λογιστούν ως παράτυπες.
- 29 Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne (C-41/11, EU:C:2012:103).

- 30 Στη σκέψη 42 της εν λόγω αποφάσεως, το Δικαστήριο έκρινε ότι, δεδομένου ότι η οδηγία 2001/42 δεν περιέχει διατάξεις σχετικά με τις συνέπειες που έχει η μη τήρηση των προβλεπόμενων σε αυτή διαδικαστικών διατάξεων, εναπόκειται στις αρχές του κράτους μέλους να λάβουν, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, κάθε αναγκαίο γενικό ή ειδικό μέτρο ώστε όσα σχέδια ή προγράμματα ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον κατά την έννοια της οδηγίας αυτής να υποβάλλονται, προ της καταρτίσεώς τους, σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, σύμφωνα με τους διαδικαστικούς κανόνες και βάσει των κριτηρίων που ορίζει η εν λόγω οδηγία.
- 31 Στη σκέψη 43 της ίδιας αποφάσεως, το Δικαστήριο επισήμανε ότι, κατά πάγια νομολογία, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εξαλείφουν τις παράνομες συνέπειες των παραβάσεων του δικαίου της Ένωσης και ότι την υποχρέωση αυτή υπέχει, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, κάθε όργανο του εμπλεκόμενου κράτους μέλους.
- 32 Εξάλλου, από τις σκέψεις 44 έως 46 της ως άνω αποφάσεως προκύπτει ότι υποχρέωση προς λήψη μέτρων προκειμένου να διορθωθεί η παράλειψη διενέργειας εκτιμήσεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την οδηγία 2001/42, συμπεριλαμβανομένης της αναστολής εκτελέσεως ή της ακυρώσεως πράξεως που βαρύνεται με το ελάττωμα αυτό, υπέχουν επίσης τα εθνικά δικαστήρια ενώπιον των οποίων έχει ασκηθεί ένδικο βοήθημα κατά πράξεως του εσωτερικού δικαίου εκδοθείσας κατά παράβαση της οδηγίας αυτής. Συνεπώς, τα εν λόγω δικαστήρια υποχρεούνται να λάβουν, βάσει του εθνικού τους δικαίου, μέτρα με σκοπό την αναστολή εκτελέσεως ή την ακύρωση του σχεδίου ή προγράμματος που έχει καταρτιστεί κατά παράβαση της επιβαλλόμενης από την ως άνω οδηγία υποχρέωσης προς διενέργεια εκτιμήσεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων.
- 33 Όσον αφορά τις ανησυχίες που εκφράζει το αιτούν δικαστήριο σχετικά με τις ζημιογόνες, από περιβαλλοντικής απόψεως, συνέπειες που θα είχε ενδεχομένως η ακύρωση διατάξεων του εσωτερικού δικαίου οι οποίες κρίθηκαν ασύμβατες με το δίκαιο της Ένωσης, από τις σκέψεις 66 και 67 της αποφάσεως της 8ης Σεπτεμβρίου 2010, *Winner Wetten* (C-409/06, EU:C:2010:503), προκύπτει ότι μόνο το Δικαστήριο δύναται, κατ' εξαίρεση και για επιτακτικούς λόγους ασφάλειας δικαίου, να αποφασίσει ότι διάταξη του εθνικού δικαίου που έχει κριθεί αντίθετη προς κανόνα του δικαίου της Ένωσης μπορεί προσωρινώς να εξακολουθήσει να εφαρμόζεται. Πράγματι, αν τα εθνικά δικαστήρια είχαν την εξουσία να κρίνουν ότι οι εθνικές διατάξεις υπερέχουν, έστω και προσωρινώς, των αντίθετων προς αυτές διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, θα διακυβευόταν η ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης.
- 34 Βάσει των ανωτέρω και όσον αφορά τον επίμαχο τομέα, το Δικαστήριο, στη σκέψη 58 της αποφάσεως της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103), έκρινε ότι τα εθνικά δικαστήρια, εφόσον υφίσταται επιτακτικός λόγος αναγόμενος στην προστασία του περιβάλλοντος και υπό τον όρο ότι πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις τις οποίες προσδιορίζει η απόφαση αυτή, μπορούν κατ' εξαίρεση να κάνουν χρήση εθνικής διατάξεως που τους παρέχει την εξουσία να διατηρήσουν ορισμένα έννομα αποτελέσματα ακυρωθείσας εθνικής πράξεως. Επομένως, από την εν λόγω απόφαση προκύπτει ότι πρόθεση του Δικαστηρίου ήταν να αναγνωρίσει στα εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα, κατά περίπτωση και κατ' εξαίρεση, να διαρρυθμίζουν τα αποτελέσματα της ακυρώσεως εθνικής διατάξεως που έχει κριθεί ασύμβατη με το δίκαιο της Ένωσης.
- 35 Πράγματι και όπως προκύπτει από το άρθρο 3, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και από το άρθρο 191, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ, η Ένωση καλείται να διασφαλίσει υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτιώσεως της προστασίας του περιβάλλοντος.
- 36 Υπ' αυτό το πρίσμα, το Δικαστήριο, στην απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103), επιδίωξε να συγκεράσει, αφενός, τις αρχές της νομιμότητας και της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και, αφετέρου, την επιταγή προστασίας του περιβάλλοντος που απορρέει από τις προαναφερθείσες διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου της Ένωσης.

- 37 Ως εκ τούτου, όπως προκύπτει από τη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, το Δικαστήριο, στη σκέψη 58 της αποφάσεως εκείνης, έκρινε ότι η δυνατότητα να διατηρηθούν, κατ' εξαίρεση, ορισμένα αποτελέσματα εθνικής πράξεως ασύμβατης με το δίκαιο της Ένωσης υπόκειται σε σειρά προϋποθέσεων.
- 38 Οι προϋποθέσεις αυτές προσδιορίστηκαν στο διατακτικό της αποφάσεως της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103). Πρώτον, η προσβαλλόμενη εθνική πράξη πρέπει να αποτελεί μέτρο για την ορθή μεταφορά της οδηγίας 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1991, για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης (ΕΕ 1991, L 375, σ. 1). Δεύτερον, η έκδοση και η εφαρμογή νέας εθνικής πράξεως δεν καθιστά δυνατή την αποφυγή των αρνητικών συνεπειών που θα είχε για το περιβάλλον η ακύρωση της προσβαλλομένης πράξεως. Τρίτον, η ακύρωση της εν λόγω πράξεως πρέπει να έχει ως συνέπεια τη δημιουργία κενού δικαίου όσον αφορά τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη της οδηγίας 91/676, πράγμα το οποίο θα προκαλούσε βλάβη στο περιβάλλον. Τέλος, τέταρτον, η κατ' εξαίρεση διατήρηση των εννόμων αποτελεσμάτων μπορεί να δικαιολογείται μόνο για το χρονικό διάστημα που είναι αναγκαίο προκειμένου να ληφθούν τα μέτρα που καθιστούν δυνατή τη θεραπεία της διαπιστωθείσας παρανομίας.
- 39 Όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, μολονότι το Δικαστήριο, στη σκέψη 59 της αποφάσεως της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103), ασφαλώς επισήμανε, λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαιτερότητα της υποθέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση, ότι η επίμαχη στην υπόθεση αυτή πράξη έπρεπε να αποτελεί μέτρο για την ορθή μεταφορά της οδηγίας 91/676 στην εσωτερική έννομη τάξη, εντούτοις επισημαίνεται ότι, δεδομένης της υπάρξεως επιτακτικού λόγου αναγόμενου στην προστασία του περιβάλλοντος, τον οποίο αναγνώρισε το Δικαστήριο στη σκέψη 58 της εν λόγω αποφάσεως, η προϋπόθεση αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι καλύπτει οποιοδήποτε μέτρο το οποίο, μολονότι λήφθηκε κατά παράβαση των προβλεπόμενων από την οδηγία 2001/42 υποχρεώσεων, αποτελεί ορθή μεταφορά της νομοθεσίας της Ένωσης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος.
- 40 Εν πάση περιπτώσει, η ως άνω εξαιρετική δυνατότητα που παρέχεται στα εθνικά δικαστήρια πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο κατά περίπτωση και όχι σε αφηρημένο και γενικό επίπεδο. Πράγματι, όπως έχει δεχθεί το Δικαστήριο, η εν λόγω δυνατότητα πρέπει να χρησιμοποιείται λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων συνθηκών της εκάστοτε κρινόμενης υποθέσεως (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne*, C-41/11, EU:C:2012:103, σκέψη 63).
- 41 Επομένως, το εθνικό δικαστήριο καλείται να ελέγξει ότι πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις που προκύπτουν από την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103), και να κρίνει αν η ακύρωση της επίμαχης πράξεως του εσωτερικού δικαίου στην υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί θα προκαλούσε αρνητικές συνέπειες για το περιβάλλον, διακυβεύοντας την επίτευξη των σκοπών που επιδιώκονται από τη σχετική νομοθεσία της Ένωσης.
- 42 Στο πλαίσιο αυτό, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να προβεί σε εκτίμηση που να λαμβάνει υπόψη, μεταξύ άλλων, τον σκοπό και το περιεχόμενο της επίμαχης στην εξεταζόμενη υπόθεση πράξεως καθώς και τις επιπτώσεις που έχει αυτή για άλλες διατάξεις σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος.
- 43 Από τις ανωτέρω εκτιμήσεις προκύπτει ότι στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το εθνικό δικαστήριο, όταν το εσωτερικό δίκαιο του το επιτρέπει, δύναται, κατ' εξαίρεση και κατά περίπτωση, να περιορίζει από απόψεως χρονικής ενέργειας ορισμένα από τα αποτελέσματα αποφάσεως με την οποία αναγνωρίζεται ο παράνομος χαρακτήρας διατάξεως του εθνικού δικαίου που έχει θεσπιστεί κατά παράβαση των προβλεπόμενων από την οδηγία 2001/42 υποχρεώσεων, ιδίως όσων απορρέουν από το άρθρο 6, παράγραφος 3, αυτής, υπό τον όρο ότι ο

περιορισμός αυτός επιβάλλεται από επιτακτικό λόγο αναγόμενο στην προστασία του περιβάλλοντος και εφόσον ληφθούν υπόψη οι συγκεκριμένες συνθήκες της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί. Πάντως, η εν λόγω εξαιρετική δυνατότητα μπορεί να χρησιμοποιείται μόνον εφόσον πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις οι οποίες προκύπτουν από την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103), και συγκεκριμένα εφόσον:

- η προσβαλλόμενη διάταξη του εθνικού δικαίου αποτελεί μέτρο για την ορθή μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη της νομοθεσίας της Ένωσης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος,
- η έκδοση και η εφαρμογή νέας διατάξεως του εθνικού δικαίου δεν καθιστά δυνατή την αποφυγή των αρνητικών συνεπειών που θα είχε για το περιβάλλον η ακύρωση της προσβαλλομένης διατάξεως του εθνικού δικαίου,
- η ακύρωση της προσβαλλομένης διατάξεως του εθνικού δικαίου έχει ως συνέπεια τη δημιουργία κενού δικαίου όσον αφορά τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη της νομοθεσίας της Ένωσης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, πράγμα το οποίο θα προκαλούσε μεγαλύτερη βλάβη στο περιβάλλον υπό την έννοια ότι η ακύρωση θα είχε ως αποτέλεσμα να περιοριστεί η προβλεπόμενη προστασία και, επομένως, θα ήταν αντίθετη προς τον σχετικό θεμελιώδη σκοπό του δικαίου της Ένωσης, και
- τα έννομα αποτελέσματα της ως άνω πράξεως διατηρούνται κατ' εξαίρεση μόνο για το χρονικό διάστημα που είναι αναγκαίο προκειμένου να ληφθούν τα μέτρα που καθιστούν δυνατή τη θεραπεία της διαπιστωθείσας παρανομίας.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 44 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το εθνικό δικαστήριο, πριν χρησιμοποιήσει την εξαιρετική δυνατότητα να διατηρήσει, υπό τις προϋποθέσεις που προκύπτουν από την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103), ορισμένα από τα αποτελέσματα εθνικής πράξεως ασύμβατης με το δίκαιο της Ένωσης, υποχρεούται, σε όλες τις περιπτώσεις, να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.
- 45 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι το άρθρο 267 ΣΛΕΕ παρέχει στα εθνικά δικαστήρια των οποίων οι αποφάσεις υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου τη δυνατότητα να υποβάλουν στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.
- 46 Εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της δικαστικής αποφάσεως που θα εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως για την έκδοση της δικής του αποφάσεως όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο (απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, *X και van Dijk*, C-72/14 και C-197/14, EU:C:2015:564, σκέψη 57).
- 47 Αντιθέτως, αν τα εθνικά δικαστήρια των οποίων οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα διαπιστώσουν ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης είναι αναγκαία για την επίλυση διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί, το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ τους επιβάλλει την υποχρέωση να υποβάλουν στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.
- 48 Το Δικαστήριο έχει κρίνει συναφώς, στη σκέψη 16 της αποφάσεως της 6ης Οκτωβρίου 1982, *Cilfit* κ.λπ. (283/81, EU:C:1982:335), ότι η ορθή εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης δύναται να παρίσταται τόσο προφανής, ώστε να μην αφήνει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία ως προς την απάντηση

που πρέπει να δοθεί στο τιθέμενο ερώτημα. Πριν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι συντρέχει τέτοια περίπτωση, το εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα πρέπει να έχει σχηματίσει την πεποίθηση ότι εξίσου προφανής θα εμφανιζόταν η λύση αυτή στα δικαστήρια των άλλων κρατών μελών και στο Δικαστήριο. Μόνο αν πληρούνται αυτές οι προϋποθέσεις, δύναται το εθνικό δικαστήριο να αποστεί της υποβολής του ερωτήματος αυτού στο Δικαστήριο και να το επιλύσει με δική του ευθύνη.

- 49 Εξάλλου, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να εξετάζει κατά πόσον δεν υποχρεούται να υποβάλει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο με γνώμονα τα χαρακτηριστικά του δικαίου της Ένωσης και τις ιδιάζουσες δυσχέρειες που παρουσιάζει η ερμηνεία του. Επομένως, κάθε διάταξη του δικαίου της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της νομολογίας του Δικαστηρίου στον σχετικό τομέα, πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο της και να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του συνόλου των διατάξεων του δικαίου αυτού, των σκοπών του, καθώς και του σταδίου εξελίξεώς του κατά το χρονικό σημείο κατά το οποίο πρόκειται να εφαρμοστεί η οικεία διάταξη (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1982, *Cilfit* κ.λπ., 283/81, EU:C:1982:335, σκέψεις 17 και 20).
- 50 Ειδικότερα, το Δικαστήριο, στη σκέψη 21 της αποφάσεως της 6ης Οκτωβρίου 1982, *Cilfit* κ.λπ. (283/81, EU:C:1982:335), έκρινε ότι εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου οφείλει, όταν ανακλύπτει ενώπιόν του ζήτημα ενωσιακού δικαίου, να τηρεί την υποχρέωσή του προς υποβολή αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, εκτός αν διαπιστώσει ότι η ορθή εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης παρίσταται τόσο προφανής, ώστε να μην αφήνει περιθώριο για καμία εύλογη αμφιβολία και ότι η σχετική εκτίμηση πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δικαίου της Ένωσης, τις ιδιάζουσες δυσχέρειες που παρουσιάζει η ερμηνεία του και τον κίνδυνο διαστάσεως στη νομολογία εντός της Ένωσης.
- 51 Σε σχέση με υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης, δεδομένου ότι, αφενός, από την έκδοση της αποφάσεως της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103), και εντεύθεν το Δικαστήριο δεν έχει εκδώσει κάποια άλλη απόφαση σχετικά με τη δυνατότητα εθνικού δικαστηρίου να περιορίσει από απόψεως χρονικής ενέργειας ορισμένα από τα αποτελέσματα αποφάσεως με την οποία αναγνωρίζεται ο παράνομος χαρακτήρας διατάξεως του εθνικού δικαίου που έχει θεσπιστεί κατά παράβαση των προβλεπόμενων από την οδηγία 2001/42 υποχρεώσεων, ιδίως όσων απορρέουν από το άρθρο 6, παράγραφος 3, αυτής, και, αφετέρου, ότι η εν λόγω δυνατότητα είναι εξαιρετική, όπως προκύπτει από την απάντηση που δόθηκε στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα υποχρεούται να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ακόμη και όταν έχει την παραμικρή αμφιβολία ως προς την ερμηνεία ή την ορθή εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης.
- 52 Ειδικότερα, δεδομένου ότι η χρήση της ως άνω δυνατότητας είναι ικανή να θίξει την αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, το εν λόγω εθνικό δικαστήριο μπορεί να απαλλαγεί από την υποχρέωση προδικαστικής παραπομπής στο Δικαστήριο μόνο στο μέτρο κατά το οποίο έχει σχηματίσει την πεποίθηση ότι η χρήση της προαναφερθείσας εξαιρετικής δυνατότητας δεν εγείρει καμία εύλογη αμφιβολία. Επιπλέον, η απουσία τέτοιας αμφιβολίας πρέπει να αποδεικνύεται με εμπεριστατωμένο τρόπο.
- 53 Κατόπιν των ανωτέρω, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα υποχρεούται καταρχήν να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ώστε αυτό να εκτιμήσει αν, κατ' εξαίρεση, η ισχύς διατάξεων του εσωτερικού δικαίου που έχουν κριθεί αντίθετες προς το δίκαιο της Ένωσης μπορεί προσωρινώς να διατηρηθεί βάσει επιτακτικού λόγου αναγόμενου στην προστασία του περιβάλλοντος και λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων συνθηκών της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί το δικαστήριο αυτό. Το εν λόγω εθνικό δικαστήριο απαλλάσσεται από την υποχρέωση αυτή μόνον εφόσον έχει σχηματίσει την πεποίθηση –πράγμα που οφείλει να αποδείξει με εμπεριστατωμένο τρόπο– ότι δεν υφίσταται καμία εύλογη

αμφιβολία ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή των προϋποθέσεων που προκύπτουν από την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103).

Επί των δικαστικών εξόδων

- ⁵⁴ Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το εθνικό δικαστήριο, όταν το εσωτερικό δίκαιο του το επιτρέπει, δύναται, κατ' εξαίρεση και κατά περίπτωση, να περιορίζει από απόψεως χρονικής ενέργειας ορισμένα από τα αποτελέσματα αποφάσεως με την οποία αναγνωρίζεται ο παράνομος χαρακτήρας διατάξεως του εθνικού δικαίου που έχει θεσπιστεί κατά παράβαση των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, ιδίως όσων απορρέουν από το άρθρο 6, παράγραφος 3, αυτής, υπό τον όρο ότι ο περιορισμός αυτός επιβάλλεται από επιτακτικό λόγο αναγόμενο στην προστασία του περιβάλλοντος και εφόσον ληφθούν υπόψη οι συγκεκριμένες συνθήκες της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί. Πάντως, η εν λόγω εξαιρετική δυνατότητα μπορεί να χρησιμοποιείται μόνο εφόσον πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις οι οποίες προκύπτουν από την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103), και συγκεκριμένα εφόσον:
 - η προσβαλλόμενη διάταξη του εθνικού δικαίου αποτελεί μέτρο για την ορθή μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη της νομοθεσίας της Ένωσης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος,
 - η έκδοση και η εφαρμογή νέας διατάξεως του εθνικού δικαίου δεν καθιστά δυνατή την αποφυγή των αρνητικών συνεπειών που θα είχε για το περιβάλλον η ακύρωση της προσβαλλομένης διατάξεως του εθνικού δικαίου,
 - η ακύρωση της προσβαλλομένης διατάξεως του εθνικού δικαίου έχει ως συνέπεια τη δημιουργία κενού δικαίου όσον αφορά τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη της νομοθεσίας της Ένωσης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, πράγμα το οποίο θα προκαλούσε μεγαλύτερη βλάβη στο περιβάλλον υπό την έννοια ότι η ακύρωση θα είχε ως αποτέλεσμα να περιοριστεί η προβλεπόμενη προστασία και, επομένως, θα ήταν αντίθετη προς τον σχετικό θεμελιώδη σκοπό του δικαίου της Ένωσης, και
 - τα έννομα αποτελέσματα της ως άνω πράξεως διατηρούνται κατ' εξαίρεση μόνο για το χρονικό διάστημα που είναι αναγκαίο προκειμένου να ληφθούν τα μέτρα που καθιστούν δυνατή τη θεραπεία της διαπιστωθείσας παρανομίας.
- 2) Στο παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, εθνικό δικαστήριο του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα υποχρεούται καταρχήν να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, ώστε αυτό να εκτιμήσει αν, κατ' εξαίρεση, η ισχύς διατάξεων του εσωτερικού δικαίου που έχουν κριθεί αντίθετες προς το δίκαιο της Ένωσης μπορεί προσωρινώς να διατηρηθεί βάσει επιτακτικού λόγου αναγόμενου στην προστασία του περιβάλλοντος και λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων συνθηκών της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί το δικαστήριο αυτό. Το εν λόγω εθνικό δικαστήριο

απαλλάσσεται από την υποχρέωση αυτή μόνον εφόσον έχει σχηματίσει την πεποίθηση – πράγμα που οφείλει να αποδείξει με εμπεριστατωμένο τρόπο – ότι δεν υφίσταται καμία εύλογη αμφιβολία ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή των προϋποθέσεων που προκύπτουν από την απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2012, *Inter-Environnement Wallonie και Terre wallonne* (C-41/11, EU:C:2012:103).

(υπογραφές)